

Overweging

Wat zien we gebeuren op de allerlaatste bladzijde van het boek Genesis: Vader Jakob overlijdt en de broers worden gelijk bang: gaat Jozef zich nu op ons wreken? Gaat hij nu al het kwaad dat wij hem hebben aangedaan, vergelden?

De vraag die ze stellen is ingegeven door angst, de meest slechte raadgever, in alle tijden!

Antjie Krog, Zuid-Afrikaanse dichteres heeft veel geschreven over vergelding en verzoening. Zo vertelde ze: "We interviewden één van de slachtoffers. Haar zoon was vermoord. Ze vroegen haar: hoe denk jij over verzoening? Ze antwoorde in haar eigen taal: 'Dat wat ze verzoening noemen... Als het betekent dat de dader weer menselijk wordt, zodat ik, zodat wij allemaal onze menselijkheid kunnen terugkrijgen, dan ben ik het ermee eens. Dan ondersteun ik het.' Een prachtig citaat".

Krog noemt het 'interverbondenheid', de filosofische traditie die de mens ziet als onlosmakelijk deel van een geheel. Je kunt alleen mens worden dankzij andere mensen, inclusief voorouders en ongeborenen.

"Die vrouw beseftte dat de moordenaar van haar zoon eerst zelf van zijn menselijkheid was beroofd. Zijn interverbondenheid was verbroken, daarom kon hij moorden. Als zij hem zou vergeven, zou hij zijn menselijkheid kunnen terugkrijgen. En pas dan zou ook haar eigen interverbondenheid hersteld kunnen worden. En met haar ook die van alle mensen om haar heen", aldus Antjie Krog.

En ze vertelt over een andere zwarte vrouw, weduwe geworden omdat haar man is omgekomen door misdaad van een blanke commandant: ik wil met hem praten, ik wil hem zien. En ze beschrijft dan zijn reactie: 'Ik hoorde aan het gerammel van de kettingen om zijn benen dat hij schuifelde met zijn voeten. Hij begon te praten, zijn zware bril met de dubbele focusglazen lag op de tafel tussen ons in. Er stonden tranen in zijn ogen toen hij met gebroken stem zei: "Ik wou dat ik meer kon doen dan sorry zeggen. Ik wou dat ik de doden weer tot leven kon wekken." Hij strekte zijn armen uit alsof hij een lichaam droeg. Zijn handen beefden, zijn mond trilde, "Maar helaas," zei hij, "ik zal er mee moeten leven.'"

Deze weduwe wil hem behandelen als een man die wist. Een man die een geweten had dat hij negeerde, het zwijgen oplegde. Alleen door de dialoog aan te gaan, kunnen we raken aan het menselijke wat nog in hem leeft; alleen op die manier kunnen we iets van het kwaad ongedaan maken. En dat is niet hetzelfde als zijn gedrag verontschuldigen of vergoelijken!

Integendeel. Door hem te zien als mens en hem moreel aansprakelijk te stellen voor zijn daden, dwingt zij hem zijn gruwelijke gedrag onder ogen te zien. Hij wordt geteisterd door gevoelens van spijt, schuld en schaamte. Tegelijkertijd zijn het juist die gevoelens die hem tot mens maken.

Haar radicale pleidooi voor vergeving, haar overtuiging dat altijd, overal, en in iedereen het menselijke moet worden opgezocht, los van wat hij of zij heeft gedaan, stelt ons voor ongemakkelijke vragen: wie straffen we als we blijven beschuldigen of doodzwijgen? Wie helpen we als we volharden in wrok of haat? Wie bevrijden we als we in staat zijn tot vergeven?

Vergeving is: dat je een ander de kans geeft opnieuw te beginnen.

Het is heel wonderlijk als je goed kijkt naar het verhaal van Genesis 50. Eerst laten de broers een boodschapper gaan naar Jozef, pas later durven ze zelf te gaan. En dan zeggen ze niet: *vergeef ons*, maar ze zeggen: Hier zijn wij, om jou te dienen.

Misschien zijn het te grote woorden, en komt daarmee het gedane te scherp voor het voetlicht. Maar misschien zit het wel in de bewegingen die ze maken: Jozef huilde en toen kwamen zijn broers bij hem, de tranen nog zichtbaar op zijn gezicht en de broers vielen neer voor zijn aangezicht. Dat is al zoveel zeggend.

Ook Jozef spreekt als antwoord niet uit: *Ik vergeef jullie*.

Jozef zegt wel: ik zal voor jullie zorgen.

In de Schrift gaat het om het breken van de geweld-spiraal: niet kwaad met kwaad vergelden, maar kwaad met goed vergelden, zoals we horen in Psalm 94 vrij. Niet: vergiftig elkaar met haat en blijvende verwijten, maar probeer 'een mens als jij' in die ander te zien.

De onlangs overleden bisschop Desmond Tutu vroeg tijdens de hoorzittingen om stilte:

Stilte omdat heilige grond werd betreden.

Stilte omdat een stem een ander bereikte.

Stilte omdat een mens een mens bereikte.

Moge het waar worden...